

FRI-2G.404-1-EM-04

BULGARIAN MARKETS FOR HIGH NATURE VALUE PRODUCTS

Assoc. Prof. Lyubomir Lyubenov, PhD

Department of Economics,

“Angel Kanchev” University of Ruse

E-mail: LLyubenov@uni-ruse.bg

Abstract: *The markets for high nature value products, such as truffles, herbs and snails, are generators for factor market development, job creation, income diversification, and revenue for the national budget. The aim of the study is to identify the state and development potential of these markets in Bulgaria. They primarily operate as a non-organized wholesale market for high nature value raw materials, which mainly benefit foreign buyers who export them. The high consumer value and uniqueness of these products provides a solid basis and opportunities for auctioning, etc. organized markets in Bulgaria. The truffle market is about 200 million leva per year. The herb market is over 70 million leva per year. The snail market is over BGN 6 million / yr. These markets have a significant potential that can be realized with growing global demand. The development of the slug mucus market will provide additional opportunities.*

Key words: *Bulgarian, markets, truffles, herbs, snails.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Трюфелите, билките, охлювите и др. дарове на майката природа, са продукти с висока природна стойност. Тези уникални продукти имат висока икономическа и потребителска стойност и потенциал да формират пазари за милиарди. Цената на белия трюфел може да достигне около 5 долара на грам (\$/гр.), на конвенционалното розово масло около 6 \$/гр., на биологичното розово масло около 9 \$/гр., на шафрана около 12 \$/гр., на изсушената слюз от охлюви над 100 \$/гр., като за сравнение цената на злато е около 40 \$/гр., което ги нарежда сред едни от най-скъпите стоки в света. Пазарите на продукти с висока природна стойност са генератори за развитие на факторните им пазари, създаване на заетост, диверсификация на доходите и постъпления за националния бюджет. Затова целта на изследването е установяване на състоянието и потенциала за развитие на тези пазари в България.

ИЗЛОЖЕНИЕ

България е богата на находища от черни и бели трюфели, които имат ценни хранителни и лечебните качества. Най-много трюфели се добиват в североизточна България, като районът около Разград (Лудогорието) е първенец по-добив на черен трюфел. През 2017 година България се класира на първо място в света по добив на горски трюфели. Затова през последните години България е важен фактор на световния пазар на трюфелите. Основната част от българските трюфели се купуват от чужди фирми, предимно италиански, и се продават като италиански. Качествен есенен черен трюфел струва 1000 лв./кг., а по-ниско качествените са около 500 – 600 лв./кг. Белият трюфел започва от 5 – 8 хил. лв./кг. и може да стигне до 20 хил. лв./кг. Масовата цена на българският черен летен трюфел второ качество е около 70 лв./кг.

Годишният експорт на трюфели от България е около 150 – 200 тона (<http://paper.standartnews.com/bg/article.php?d=2016-09-27&article=264499>), но реално е много повече. Поради липсата на нормативна база, респективно и на данъци България губи над 6 млн. лв. на година от експорта на трюфели. Годишният оборот на сектора на дивораствящите гъби и трюфели в България е близо 200 милиона евро, като тези средства се разделят почти по равно между дивораствящите гъби и трюфелите (<https://trud.bg>, 22.06.2018). Трюфелите и дивораствящите гъби се реализират предимно на чужди пазари (Франция, Италия, Германия и др.), като едва около 1% се консумират в България. Изкупените като суровина висококачествени български трюфели се предлагат на световно известни аукциони, където цените могат да надхвърлят 30 000 долара на килограм за бял трюфел.

През последните три години браншовите организации в сектора – Асоциация на ловците на трюфели в България и Национална асоциация "Български трюфел" се опитват да въведат

правилник за събиране на трюфели, чрез приемане на нормативна база, но засега без успех. Според експертното им мнение са нужни регламенти, с които това богатство на територията на цялата страна да се съхрани, развие и популяризира. Необходими са нови правила за издаване на разрешителни, за начин на събиране, които да предпазват от унищожаване находищата с трюфели. Поради липсата на законодателна база значителна част от бизнесът с трюфелите в България е в сивия сектор. Държавата бездейства, което е заплаха за бизнес, в който според браншовите организации днес работят около 20 – 30 хил. души.

България се характеризира с много богато биоразнообразие от над 760 вида билки, като около 250 от тях са обект на търговия, но всяка година има и забранени за бране лековити растения, поради което сме единствената страна в ЕС, която има Закон за лечебните растения. Съгласно този закон и Наредба 5/2004 билкозагответелните пунктове и складовете за билки подлежат на регистрация в структурите на Министерството на околната среда и водите. Билкарството е поминък за около 300 000 души в България. Приходите за държавата от търговията с билки са около 20 млн. лв. на година (http://exporter.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=1038:-35-&catid=8:2011-06-07-14-21-02&Itemid=14). Търсенето на лекарства на биологична основа в глобален план нараства устойчиво, както и на пазарите на билки. Естествените находища на лековити растения у нас не са неизчерпаеми и намаляват в резултат на неправилна експлоатация, поради което е необходима съвременна нормативна база за използването им. България може да бъде също и успешна дестинация за специализирани туристически и кулинарни услуги, свързани с билките.

Обект на активна търговия са около 20 вида билки, които се използват във фармацевтичната промишленост, козметиката и хранително-вкусовата промишленост. Липата, шипката и копривата традиционно са едни от най-търсените български билки в чужбина. Всяка година се изнасят около 1 200 тона липовият цвят, около 1 100 тона плодове от шипка и около 1 000 тона коприва (<https://dariknews.bg/novini/biznes/koi-sa-naj-tyrsenite-bylgarski-bilki-v-chuzhbina-1586160>, 22.06.2016), като се увеличава и търсенето на корени от коприва. Търсят се също маточина, резене, глог, мента, лайка, невен, мурсалски чай, каменно цвете (безсмъртниче) и много др. Всяка година е различна по отношение на търсенето на конкретни видове билки и има своите лидери. Средната експортна цена на българските билки, като суровина е около 1 400 евро на тон (<https://news.bg/economics/4-ti-sme-po-iznos-na-bilki-v-sveta.html>, 26.11.2013), а преработката увеличава цените им над два и повече пъти.

Всяка година в България се добиват около 15 000 – 20 000 тона билки, което ни прави лидер в Европа и ни нарежда в челната петица по производство и износ наред с Китай, Индия, Афганистан и др. (<https://news.bg/economics/4-ti-sme-po-iznos-na-bilki-v-sveta.html>, 26.11.2013) За потребностите на нашата икономика се използват около 1000 – 2000 тона билки годишно, следователно около 90 – 95% от тях се изнасят основно като изсушена суровина, т.е. като продукти с ниска добавена стойност, в резултат на което потенциално губим значителни средства. Годишният оборот от билки, който реализира българската икономика е над 35 млн. евро. Най-голямо количество от нашите билки се продава в Германия, която консумира около 65% от нашия експорт, както и Франция, Испания, Южна Америка, Африка и др. (http://exporter.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=1038:-35-&catid=8:2011-06-07-14-21-02&Itemid=14). Пазарите на билки имат голям потенциал и ще продължават да нарастват устойчиво, затова в перспектива ще се увеличава и култивирането им.

Събирането на билки може да е рентабилно основно при постигане на големи количества, а това става предимно чрез култивиране. Затова в България голяма част от билките са култивирани. Ние сме световен лидер в отглеждането на рози и лавандула, а също и в преработката на етерични масла от тях. Годишното производство на розов цвят в последните години се колебае около 10 хил. тона, от което се извличат около 1,5 – 2 тона розово масло. Стойността на експорта му през 2014 г. достига 36 млн. лв. Годишното производство на цвят от лавандула в България се увеличава значително след 2010 г. и през 2014 г. достига почти 16 хил. тона. Българският експорт на масло от лавандула през 2014 г. достига 17,7 млн. лв. (Любенов Л., 2017). Стойностите на експорта им всяка година са различни поради промени в

количествата и цените. Култивирано се отглеждат също и мента, маточина, шипка, резене и др.

Има глобална тенденция към увеличаване на сертифицираните площи за биологично отглеждане на култивирани билки. В България има подобна тенденция към нарастване на площите за биологично отглеждане на рози, лавандула и др. билки. В глобален план нарастват и площите в екологично чисти райони, които са сертифицирани за събиране на диворастящи билки, плодове и гъби – към 2015 г. те са 39,7 млн. ха. (<https://www.agronet.bg/agro/20828-e95ab8a836441eadc25318a3bfa9c8e3.html>, 10.11.2017). Сертифицираните екологично чисти райони, от които се събират диворастящи плодове, билки и гъби в България нарастват до 2015 г. – през 2014 г. са в размер на 694 251 ха, а през 2015 г. те са 901 617 ха. (Аграрен доклад 2016). През 2016 г. те вече са 307 995 ха (Аграрен доклад 2017), което е около три пъти по-малко в сравнение с предходната година. Това вероятно се дължи на неустойчивостта на този сектор по отношение на количествата и слаба разлика в цените, спрямо техни аналози от несертифицирани площи.

Благодарение на уникалния климат българският охлюв съдържа значително количество био-компоненти, които се използват както в медицината, така и в хранително-вкусовата промишленост и козметиката. Месото на охлювите е изключително богато на протеини и с ниско съдържание на мазнини, поради което са не само здравословни, но се използват и в кулинарията. Приложенията в медицината и козметиката са още по-многобройни, заради регенеративните им свойства. Консумацията на охлюви в световен мащаб през 2014 г. е 450 хил. тона, като 15% от тях идват от ферми, а световния им пазар достигна 12 милиарда долара (<http://touchstonesnailfranchise.com/snail-market/>). Най-големият пазар е в Европа и по-точно – Франция, следвана от Италия и Испания. Консумацията във Франция достига 50 хил. тона годишно, като 80% от охлювите са внос. Италианците ядат около 38 хил. тона, като внасят 65%, а испанците 20 хил. тона, от които 55% са внос.

Изкупвателните пунктове за охлюви у нас се регистрират по Закона за биологичното разнообразие до края на април всяка година. Позволено е събирането само на охлюви с диаметър на черупката, не по-малък от 28 мм. За целта пунктовете трябва да са съоръжени с хладилно помещение, калибровъчни сита, през които се пресяват събраните животни, а търговците са длъжни да върнат маломерните охлюви в естествената им природна среда. Съобразно световната тенденция към култивирано отглеждане на охлюви в края на 2007 г. в България бе създаден Национален охлювден клъстер. Той прекрати дейността си през 2012 г. поради неустановени стандарти за качеството на охлювите, силно завишени прогнозни цени, и като цяло слаб маркетинг, което не му позволи да достигне целевите си пазари. (Lyubenov L, 2012) Затова от около 150 – 250 бр. тогава сега в България има само около 25 – 30 бр. ферми за култивирано отглеждане на охлюви.

Няма действаща браншова организация и държавата не подпомага целево сектора чрез субсидии и целенасочена политика, въпреки че до 1990 г. България е била един от най-големите износители на охлюви за страните от цяла Европа. Годишното производство на култивирани охлюви в България по експертна оценка е над 300 тона, което при цена над 3000 евро на тон, осигурява над 1 млн. лв. експорт годишно за Франция, Италия, Испания, Португалия и др. В съседна Турция експортираме над 120 тона живи диви охлюви на година, както и в Гърция, Кипър и др. В пунктовете за охлюви у нас се изкупуват годишно около 1000 – 1200 тона (<https://news.bg/society/blizo-100-tona-ohlyuvi-po-malko-izkupeni-prez-tazi-godina.html>, 12.07.2006). В софийска област се събират над 60% от дивите охлюви, като вътрешното потребление е около 1,5 – 2 тона. Експорта на охлюви е над 6 млн. лв./год. Слабо развитите пазари на слюз от охлюви ограничават развитието им. Световният пазар ще продължи да нараства устойчиво, предвид приложението им в гастрономията, козметиката и медицината.

ИЗВОДИ

Трюфелите, билките и охлювите са ограничени и бавно възобновяеми природни ресурси, поради което е необходима нормативна база, която да регулира и контролира потреблението и възпроизводството им. Необходима е проактивна държавна политика, която да подпомага

производството и пазарната им реализация, предвид нарастващото им търсене в локален и глобален мащаб.

Настоящата държавна политика и нормативна база се характеризират с противоречивост и лоша координация между различните институции, което не позволява да се реализира пазарния им потенциал. Това влошава опазването на естествените им популации, регулирането на потреблението, събиране на данъци и създаването на заетост в националната икономика.

Българските пазари на трюфели, билки и охлюви функционират предимно като неорганизиран пазар на едро на суровини с висока природна стойност, от което печелят предимно чуждите изкупчици, които ги експортират. Високата потребителска стойност и уникалност на тези продукти, предоставят солидна база и възможности за формиране на аукциони и др. организирани пазари в България.

Пазарите на продукти с висока природна стойност са перспективни за българската икономика. Пазарът на трюфели е около 200 млн. лв./год. Пазарът на билки е над 70 млн. лв./год. Пазарът на охлюви е над 6 млн. лв./год. Тези пазари имат значителен потенциал, който може да се реализира при нарастващо глобално търсене. Развитието на пазарът на слуз от охлюви ще предостави допълнителни възможности.

REFERENCES

- Agraren doklad 2016, 2017, Ministerstwo na zemedelieto i hranite, Sofia (**Оригинално заглавие:** Аграрен доклад 2016, 2017, Министерство на земеделието, храните и горите, София.)
- Zakon za biologichното raznoobrazie 2017 (**Оригинално заглавие:** Закон за биологичното разнообразие, Обн. ДВ. бр. 77 от 09.08.2002, посл. изм. и доп. ДВ. бр. 76 от 19.09.2017)
- Zakon za lechebnite rastenia 2017 (**Оригинално заглавие:** Закон за лечебните растения, Обн. ДВ. бр. 29 от 07.04.2000, посл. изм. и доп. ДВ. бр. 96 от 01.12.2017)
- Lyubenov L. 2017. Neorganiziranite agropazari v Bulgaria (**Оригинално заглавие:** Любенов Л., 2017, Неорганизираните агропазари в България, Икономическа мисъл, кн. 4, София)
- Naredba № 5 от 19.07.2004 (**Оригинално заглавие:** Наредба № 5 от 19.07.2004 г. за изискванията, на които трябва да отговарят билкозаготвителните пунктове и складовете за билки, Издадена от Министерството на здравеопазването и Министерството на околната среда и водите, Обн. ДВ. бр. 85 от 28.09.2004)
- Lyubenov L, 2012, A priori study of marketing innovation strategies of agricultural enterprises in Bulgaria, Economic Studies, book 4
- <https://www.agronet.bg/agro/20828-e95ab8a836441eadc25318a3bfa9c8e3.html>, 10.11.2017.
- http://exporter.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=1038:-35-&catid=8:2011-06-07-14-21-02&Itemid=14
- <https://news.bg/economics/4-ti-sme-po-iznos-na-bilki-v-sveta.html>, 26.11.2013
- <http://paper.standartnews.com/bg/article.php?d=2016-09-27&article=264499>
- <https://trud.bg>, 22.06.2018
- <https://dariknews.bg/novini/biznes/koi-sa-naj-tyrsenite-bylgarski-bilki-v-chuzhbina-1586160>, 22.06.2016
- <https://news.bg/society/blizo-100-tona-ohlyuvi-po-malko-izkupeni-prez-tazi-godina.html>, 12.07.2006
- <http://touchstonesnailfranchise.com/snail-market/>, 2014